

BUYUK AJDODLARIMIZ MEROSIDA MILLIY TARBIYA MASALALARINING YORITILISHI

Inoyatova Zulfiya Xamdamovna

Nizomiy nomidagi O'zbekiston milliy pedagogika universiteti "Boshlang'ich ta'lim pedagogikasi" kafedrasida dotsenti

Azimjonova Dilnoza

Nizomiy nomidagi O'zbekiston milliy pedagogika universiteti Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (Boshlang'ich ta'lim) mutaxassisligi 1-bosqich magistranti

E-mail: dilnozaulugbekovna870@gmail.com

Annotatsiya. Mazkur ilmiy maqola O'zbekistonning buyuk mutafakkirlari, allomalari va davlat arboblari tomonidan yaratilgan boy ma'naviy-madaniy merosni milliy tarbiya tizimining nazariy va amaliy asosi sifatida chuqur tahlil qilishga bag'ishlangan. Unda Ahmad Yassaviy, Alisher Navoiy, Zahiriddin Muhammad Bobur, Amir Temur, Abu Ali Ibn Sino, Imom Buxoriy kabi ajdodlarimizning asarlarida komil insonni shakllantirish, axloqiy fazilatlar, vatanparvarlik, ilmga chanqoqlik, adolatparvarlik va insonparvarlik kabi milliy tarbiya masalalarining qanchalik teran yoritilganligi ilmiy-falsafiy jihatdan o'rganiladi. Maqola milliy o'zlikni anglash, yosh avlodni milliy qadriyatlar ruhida kamol toptirish va Uchinchi Renessans poydevorini mustahkamlashda mazkur merosning ahamiyatini ko'rsatib berishni maqsad qilgan. Tadqiqotda ajdodlarimizning pand-nasihatlarini, hikmatli so'zlari va ilmiy risolalari zamonaviy pedagogik yondashuvlar bilan qiyosiy tahlil etiladi.

Kalit so'zlar: Milliy tarbiya, ajdodlar merosi, komil inson, ma'naviy-axloqiy qadriyatlar, vatanparvarlik, Alisher Navoiy, Amir Temur, mutafakkirlar, islom ta'limoti, renessans.

Аннотация. Данная научная статья посвящена глубокому анализу богатого духовного и культурного наследия, созданного великими мыслителями, учёными и государственными деятелями Узбекистана, как теоретической и практической основы национальной системы образования. В ней с научной и философской точки зрения исследуется, насколько глубоко произведения наших предков, таких как Ахмад Яссави, Алишер Навои, Захириддин Мухаммад Бабур, Амир Темура, Абу Али ибн Сина, Имам Бухари, освещают вопросы национального воспитания, такие как формирование совершенной личности, нравственных качеств, патриотизма, жажды знаний, справедливости и гуманизма. Цель статьи – показать значение этого наследия в понимании национальной идентичности, воспитании подрастающего поколения в духе национальных ценностей и укреплении основ Третьего Возрождения. В исследовании проводится сравнительный анализ наставлений, мудрых изречений и научных трактатов наших предков с современными педагогическими подходами.

Ключевые слова: Национальное воспитание, наследие предков, совершенный человек, духовно-нравственные ценности, патриотизм, Алишер Навои, Амир Тему́р, мыслители, исламское учение, Возрождение.

Annotation. This scientific article is devoted to a deep analysis of the rich spiritual and cultural heritage created by the great thinkers, scholars and statesmen of Uzbekistan as a theoretical and practical basis for the national education system. It scientifically and philosophically studies the extent to which the works of our ancestors such as Ahmad Yassavi, Alisher Navoi, Zahiriddin Muhammad Babur, Amir Temur, Abu Ali Ibn Sina, Imam Bukhari deeply illuminate the issues of national education such as the formation of a perfect person, moral qualities, patriotism, thirst for knowledge, justice and humanity. The article aims to show the importance of this heritage in understanding national identity, educating the younger generation in the spirit of national values and strengthening the foundations of the Third Renaissance. The study provides a comparative analysis of the admonitions, wise words and scientific treatises of our ancestors with modern pedagogical approaches.

Keywords: National education, ancestral heritage, perfect person, spiritual and moral values, patriotism, Alisher Navoi, Amir Temur, thinkers, Islamic teachings, Renaissance.

Jahon tamaddunining beshiklaridan biri hisoblangan Markaziy Osiyo, xususan, O'zbekiston zaminida yashab ijod etgan buyuk ajdodlarimizning qoldirgan beqiyos ilmiy, adabiy va ma'naviy merosi bugungi kunda ham o'zining dolzarbligini va tarbiyaviy ahamiyatini yo'qotmagan holda, yosh avlodni milliy ruhda kamol toptirishning mustahkam poydevori bo'lib xizmat qilmoqda⁵. Zero, har qanday xalqning kelajagi uning o'tmishdagi boyliklarini qay darajada qadrlashi va uni zamonaviy sharoitlarga tatbiq etishi bilan bevosita bog'liqdir.

Maqolaning predmeti aynan mana shu tarixiy merosda yashirin bo'lgan, asrlar davomida sinovdan o'tgan milliy tarbiya masalalarini ilmiy jihatdan tahlil qilishdan iboratdir.

Prezidentimiz Shavkat Mirziyoyev ta'kidlaganidek, "Buyuk ajdodlarimizning betakror va noyob ilmiy-ma'naviy merosi biz uchun doimiy harakatdagi hayotiy dasturga aylanishi kerak"⁶, degan fikr bugungi kundagi ta'lim va tarbiya sohasining asosiy strategik yo'nalishini belgilab bermoqda. Maqolaning asosiy maqsadi — buyuk allomalarimizning asarlarida aks etgan tarbiyaviy g'oyalarni umumlashtirish, ularni milliy o'zlikni anglash va shaxs kamolotini ta'minlashdagi o'rnini aniqlash hamda mazkur g'oyalarni hozirgi ta'lim tizimiga integratsiya qilish bo'yicha amaliy tavsiyalar ishlab chiqishdan iboratdir. Ushbu merosni chuqur o'rganish, yoshlarning qonida oqayotgan milliy g'urur tuyg'usini uyg'otish va ularni Vatan ravnaqi yo'lida fidoyilikka chorlashda hal qiluvchi ahamiyat kasb etadi. Shu

⁵ Xayrullayev, M. — "O'tmish mutafakkirlari ta'lim-tarbiya haqida" — Toshkent: O'zPFITI, 2022. — B. 80-95.

⁶ Mirziyoyev, Sh.M. — "Buyuk kelajagimizni mard va olijanob xalqimiz bilan birga quramiz" — Toshkent: O'zbekiston, 2017. — B. 180-192.

sababli, biz ushbu tadqiqotda islom olamining ulkan namoyandalari, buyuk davlat arboblari va soʻz mulkining sultonlari tomonidan qoldirilgan nodir manbalarda milliy tarbiya gʻoyalarining oʻziga xos tarzda namoyon boʻlishini ilmiy-nazariy asoslashga harakat qilamiz.

Mavzuning nazariy va metodologik asoslarini chuqur oʻrganish maqsadida, avvalo, oʻzbek mutafakkirlarining asarlarida milliy tarbiyaning yoritilishiga bagʻishlangan ilmiy manbalar, jumladan, monografiyalar, dissertatsiyalar va ilmiy maqolalar tahlil qilindi. Tadqiqot shuni koʻrsatadiki, Amir Temurning "Temur tuzuklari" asarida davlatchilik, adolat, jasorat va farzand tarbiyasi masalalariga katta eʼtibor berilgan boʻlsa, bu asarni bevosita harbiy-vatanparvarlik tarbiyasining nodir manbai sifatida eʼtirof etish mumkin. Alisher Navoiyning "Mahbub ul-qulub", "Hayrat ul-abror" kabi asarlarida esa insonning axloqiy kamoloti, ilm olishning zarurligi va jamiyatdagi insoniy munosabatlar yuksak sanʼat darajasida bayon etilgan, bu esa maʼnaviy-axloqiy tarbiyaning eng mukammal namunasi hisoblanadi⁷.

Shuningdek, Abu Nasr Forobiy, Abu Rayhon Beruniy, Abu Ali Ibn Sinolarning ilmiy-falsafiy asarlarida bilimdonlik, kasb-hunar egallash, tibbiy-jismoniy tarbiya masalalari ham keng oʻrin tutganligi aniqlandi. Zamonaviy tadqiqotchilar, xususan, M.Xayrullayev, B.Tuhliyev, va boshqalarning ilmiy ishlarida buyuk ajdodlarimizning taʼlim-tarbiyaga oid qarashlari umumlashtirilgan boʻlib, ular bu merosning uzluksiz tarbiya jarayonidagi muhimligini alohida taʼkidlaganlar. Biroq, mavjud adabiyotlarda bu merosni raqamli texnologiyalar asrida yoshlarga yetkazishning yangi mexanizmlari, shuningdek, turli davr mutafakkirlari gʻoyalarini qiyosiy tahlil qilish borasida chuqur ilmiy izlanishlar yetishmasligi sezildi.

Tadqiqotning metodologik asosini tarixiy-tahliliy, qiyosiy-mantiqiy tahlil, sintez, induksiya va deduksiya kabi ilmiy bilish usullari tashkil etadi. Xususan, tarixiy-tahliliy usul buyuk ajdodlarimizning hayotiy davrlari va ijodiy faoliyatining oʻziga xos sharoitlarini hisobga olgan holda, ularning tarbiyaviy qarashlarini oʻrganishga imkon berdi. Qiyosiy-mantiqiy tahlil esa turli allomalar, masalan, Imom Buxoriyning hadislaridagi taqvo va halollik tarbiyasi bilan Ahmad Yassaviyning "Devoni hikmat"idagi ruhoniylar maʼrifiy tarbiya oʻrtasidagi oʻxshash va farqli jihatlarni aniqlashda qoʻllanildi. Bundan tashqari, pedagogik-sotsiologik tadqiqotlarga xos boʻlgan statistik tahlil usuli asosida olingan amaliy maʼlumotlar, yaʼni yoshlarning milliy merosni bilish darajasi va unga boʻlgan munosabatini aniqlash imkoniyati yaratildi. Maqolada keltirilgan aniq maʼlumotlar va jadvallar xulosalarning ilmiy asoslanganligini va ishonchliligini taʼminlashga xizmat qiladi.

Buyuk ajdodlarimiz merosida milliy tarbiya masalalari, shubhasiz, bir qator asosiy ustunlarda mustahkam poydevor topgan. Biz ularni shartli ravishda uchta asosiy yoʻnalishga ajratdik: maʼnaviy-axloqiy komillik, ilm-maʼrifatga intilish va vatanparvarlik-adolatparvarlik. Mazkur ustunlar boʻyicha ajdodlarimizning asarlarida keltirilgan gʻoyalar,

⁷ Tuhliyev, B. — "Yusuf Xos Hojibning "Kutadgʻu bilig" asari" — Toshkent: Fan, 2021. – B. 15-28.

ularning zamonaviy yoshlar tarbiyasiga ta'sirini aniq ma'lumotlar va qiyosiy jadvallar orqali muhokama qilib, tahlil qildik.

Alisher Navoiyning "Arba'in hadis" asarida axloqiy mezonlar hadislar orqali sodda va ta'sirchan tarzda bayon etilgan. Masalan, u yerda yoshlarni haqgo'ylik, mehnatsizlik va hasad kabi illatlardan uzoq bo'lishga chorlaydigan nasihatlar mujassam. Ma'naviy-axloqiy tarbiyaning samaradorligini o'rganish maqsadida o'tkazilgan so'rovnomada (100 nafar talaba ishtirokida) talabalarning Navoiy merosini o'rganishdan keyin ijtimoiy faollik va o'zaro hurmat kabi fazilatlarining

Navoiy asarlarining ma'naviy-axloqiy ta'siri talabalarning xulq-atvori va dunyoqarashida ijobiy o'zgarishlar keltirib chiqargan. O'zaro hurmat va adolatparvarlik kabi milliy qadriyatlarni egallash darajasi sezilarli oshgan.

Buyuk ajdodlarimizning merosida ilm olish nafaqat dunyoviy, balki diniy va ma'naviy burch sifatida ulug'langan. Abu Ali Ibn Sino o'zining tibbiy asarlarida ilm va aqlning inson hayotidagi o'rnini ta'kidlagan bo'lsa, Imom Buxoriyning hadis ilmi butun dunyo uchun ma'rifat manbaiga aylangan. Vatanparvarlik g'oyalari esa Amir Temurning "Temur tuzuklari"da davlat va xalq manfaatini shaxsiy manfaatlardan ustun qo'yish talabi orqali yorqin namoyon bo'lgan. Ushbu g'oyalarning yoshlarga ta'sirini aniqlash maqsadida o'tkazilgan tahlilda talabalarning ilm olishga bo'lgan motivatsiyasi va Vatan taqdiriga daxldorlik tuyg'usi tahlil qilindi.

Buyuk allomalarning aynan ilmiy va davlatchilikka oid asarlarini o'rganish, yoshlarda ilmga va vatanparvarlikka bo'lgan motivatsiyani umumiy tarixiy merosga nisbatan yuqori darajada shakllantirishi aniqlandi. Ayniqsa, Amir Temur shaxsi va uning adolatparvarlik tamoyillari yoshlarda Vatan himoyasiga va uning rivojiga daxldorlik hissini kuchaytirgan. Shunday qilib, ajdodlarimiz merosi milliy tarbiyaning turli qirralarini qamrab oluvchi, zamon talablariga javob bera oladigan uzluksiz tizim ekanligi ilmiy jihatdan asoslandi.

O'zbek xalqi buyuk ajdodlarining qoldirgan ma'naviy-madaniy va ilmiy merosi nafaqat tarixiy qadriyat, balki yosh avlodni milliy tarbiya ruhida kamol toptirishning ishonchli manbai va muhim pedagogik vositasi hisoblanadi. Ushbu tadqiqot jarayonida shuni xulosa qilish mumkinki, buyuk mutafakkirlarimizning asarlari asrlar osha o'zining tarbiyaviy kuchini yo'qotmay, zamonaviy jamiyatning komil inson ehtiyojini qondirishga xizmat qilmoqda. Biz tahlil qilgan "Temur tuzuklari" dagi adolat, Vatanparvarlik va davlat boshqaruvi tamoyillari, Alisher Navoiyning gumanistik, axloqiy-estetik g'oyalari hamda Imom Buxoriyning ishonch, halollik va ilmga intilish kabi fazilatlarini targ'ib qiluvchi hadislar yoshlarimizning ma'naviy dunyosini boyitishda beqiyos ahamiyat kasb etadi. Ayniqsa, yuqorida keltirilgan jadvallar orqali o'tkazilgan amaliy tahlil shuni tasdiqladiki, bu merosni maqsadli o'rganish talabalarning nafaqat nazariy bilimlarini, balki ularning ijtimoiy xulq-atvorini, o'zaro hurmat va adolat tushunchasiga amal qilish darajasini sezilarli darajada oshirishga xizmat qiladi.

Shu bilan birga, zamonaviy axborot texnologiyalari va globalizatsiya sharoitida milliy merosni yoshlarga yetkazish mexanizmlarini yangilash zarurati mavjud bo'lib, bu borada

interaktiv usullar, multimediali taqdimotlar va ijtimoiy tarmoqlarda targ'ibot ishlarini kuchaytirish lozim. Buyuk ajdodlarimiz merosini o'rganish milliy o'zlikni anglashning asosiy kaliti bo'lishi bilan birga, yoshlarda milliy g'urur, vatanparvarlik va fidoyilik tuyg'ularini uyg'otib, ularni O'zbekistonning Uchinchi Renessans davri bunyodkori sifatida tayyorlashga xizmat qiladi.

Xulosa qilib aytganda, buyuk ajdodlarimizning ilmiy-ma'rifiy merosi – bu shunchaki o'tmishga oid qadriyatlar to'plami emas, balki bugungi va kelajak avlod uchun komil insonni shakllantiruvchi, doimiy harakatdagi tarbiya dasturidir. Uni chuqur o'zlashtirish orqali biz nafaqat o'zligimizni asraymiz, balki jahon hamjamiyatida munosib o'rin egallashimiz uchun mustahkam ma'naviy zamin yaratamiz.

Adabiyotlar

1. Amir Temur "Temur tuzuklari". - T.: G'afur G'ulom nomidagi nashriyot-matbaa ijodiy uyi, 2018. – B. 120-135.
2. Navoiy, Alisher "Mahbub ul-qulub". - T.: Yulduzcha, 1987. – B. 45-60.
3. Buxoriy Imom "Al-jome' as-sahih". - T.: Movarounnahr, 1997. – 1-jild, B. 30-45.
4. Xayrullayev M. "O'tmish mutafakkirlari ta'lim-tarbiya haqida". - T.: O'zPFITI, 2022. – B. 80-95.
5. Tuhliyev B. "Yusuf Xos Hojibning "Kutadg'u bilig" asari". - T.: Fan, 2021. – B. 15-28.
6. Mirziyoyev Sh.M. "Buyuk kelajagimizni mard va olijanob xalqimiz bilan birga quramiz". - T.: O'zbekiston, 2017. – B. 180-192.
7. Inoyatova Z.X., Po'latova G.N., & Khojimurodova, D. (2022). Forming a scientific worldview in students during the educational process. *Science and Education*, 3(12), 795-800.
8. Inoyatova Z.X., Po'latova G.N., & Xojimurodova D. (2022). Ta'lim jarayonida o'quvchilarda ilmiy dunyoqarashni shakllantirish. *Science and Education*, 3(12), 795-800.
9. Inoyatova Z., Karamatova D., Baltamuratova A., & Aralova D. (2022). Pedagogical conditions for the development of methodological training of future primary class teachers. *Ann. For. Res*, 65(1), 2291-2296.
10. Akhmedova M., Inoyatova Z., Ergasheva G., Aripova G., & Kayumova S. (2020). Primary classes based on media technologies represent an international rating system for teacher control. *International Journal of Psychosocial Rehabilitation*, 24(4), 3872-3885.
11. Inoyatova Z. (2024). The mechanism of improving the system of methodological preparation in teaching the subject of upbringing in future teachers of primary education // *Science and innovation*, 3(B11), 162-165.
12. Inoyatova Z. (2023). Technology for improving the methodological preparation of future primary class teachers for teaching sciences. *Theoretical aspects in the formation of pedagogical sciences*, 2(19), 75-77.

13. Иноятowa З.Х. (2021). Интегрированный урок «воспитание» совместно с литературному чтению и изобразительному искусству в 3 классе / *In Наука, Образование, Инновации: Актуальные Вопросы И Современные Аспекты* (pp. 232-236).

14. Inoyatova Z.X., & Mansurova M.J. (2025). Education of gifted students in primary grades—as a pedagogical problem // *Scientific Approach To The Modern Education System*, 3(33), 80-83.

